

Zaboravljene priče hrvatskih planina

Autor Inga Patarčić 01.6.2012.

Planine i danas kriju mnoge tajne. Čak i one nama najbliže, za koje mislimo da su u potpunosti istražene. Iznad glavnoga grada, na obroncima Medvednice, krije se zlokobna bolnica Brestovac. Na istoj planini, samo malo dalje, nalaze se ostatci zaboravljenog botaničkog vrta. Malo ljudi je uopće čulo za takva mjesta, samo najstrastveniji istraživači i planinari. A jesi li ikada slušala/o priče iz naše, slavenske mitologije? I tamo ima priča i legendi o našim planinama. Znaš li možda kako dobiti dozvolu za vožnju na metli? Ili da je jednom postojao kralj koji je više volio planinariti i skupljati biljke, nego vladati svojom kraljevinom...

Priča broj 1: Brestovac

Napuštena i pomalo zlokobnog izgleda, bolnica (lječilište) Brestovac je ruševina koja se nalazi na južnoj Medvednici, na 846 metara

nadmorske visine. Ta pozicija smatrala se kao idealno mjesto za liječenje tuberkuloze (bolest koju uzrokuje bakterija *Mycobacterium tuberculosis*) i ostalih plućnih bolesti. Uz otvorenje bolnice (1909. godine) vezana je ljubavna priča između poznate zagrebačke glumice **Ljerke Šram** i zagrebačkog liječnika i novinara **dr. Milivoja Dežmana**. Prema pričama, Lady Šram bila je Dežmanova ljubav života. Kako je bolovala od tuberkuloze, Dežman je učinio sve kako bi otvorio sljemensko lječilište. Lady Šram nije uspjela ozdraviti te je preminula 1913., a Dežman je dužnost ravnatelja obnašao sve do 1922. godine. U početku, Brestovac je bio jedno od najsuvremenijih lječilišta za plućne bolesti u Europi. No, tijekom Prvog i Drugog svjetskog rata služio je kao vojna bolnica. Pred kraj Drugog svjetskog rata, u svibnju 1945., u bolnici je ubijeno 200-tinjak bolesnika, koje zatim zamjenjuju novi bolesnici. 1968. godine bolnica je zatvorena, a ubrzo potom i djelomično uništena. Brestovac je izgrađen novcem koji su donirali građani Zagreba kao i prihodima od lutrije. Nažalost, taj trud je zaboravljen te je Brestovac umjesto prenamjene (spominjalo se pretvaranje u dom za umirovljenike) danas spreman samo za rušenje.

A do tada Brestovac će se koristiti kao idealan poligon za paintball...

Priča broj 2: Planinski botanički vrt na Sljemenu

Runolist, jedna od ugroženih i zaštićenih biljaka koja je krasila nekadašnji botanički vrt na Sljemenu

Poznati hrvatski botaničar i sveučilišni profesor **dr. Fran Kušan**

osnovao je tri botanička vrta. Dva poznatija su Botanički vrt ljekovitog bilja pri Farmaceutsko - biokemijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (osnovan 1947.) te Velebitski botanički vrt (osnovan 1967.). Oba vrta rade još i danas. Treći, Planinski botanički vrt na Sljemenu, osnovan je prvi, 1939. godine. Smješten je bio na južnom obronku Medvednice, uz Tomislavov dom. Trebao je obuhvaćati biljke sabrane u planinama Hrvatske, BiH, Slovenije te drugim dijelovima Balkana. Na primjer, zasađena je šuma niske klekovine bora i planinske borovice te brojne ugrožene i zaštićene biljke poput runolista, encijana, božura, velebitske degenije, kranjskog ljiljana itd.

Profesor **Boris Vrtar** je u svome tekstu o Planinskom botaničkom vrtu na Sljemenu rekao sljedeće: „Botanički vrt nije niti muzej niti herbar (zbirka sušenog bilja), gdje bilje sada stoji onako, kako će stajati i za 50 godina. To je živi organizam, koji će rasti i mijenjati se iz godine u godinu. Jedna će biljka procvasti i ocvasti prije, druga kasnije. Mnogo će još korova trebati iščupati, dok se održe i rašire one vrste koje u vrtu treba uzgojiti i pokazati.“ Planinski botanički vrt na Sljemenu je u međuvremenu zaboravljen, prekrio ga je „korov“ te se danas od njega ne može zamijetiti ništa.

Priča broj 3.: Klečke vještice

Čudan izgled vrha planine Klek u blizini Ogulina oduvijek je budio maštu ljudi. Govorilo se tako da nalikuje golemom okamenjenom divu, čija je glava glavni vrh Kleka, a noge su dvije stijene Klečica. Inače, legenda kaže da su se jednom davno divovi pobunili protiv

bogova. Snježnik, Orjen, Troglav i Klek bili su divovi čija su mrtva tijela padala s neba i postajala planinama, nakon što su izgubili borbu sa slavenskim bogovima (Perunom, Svantevidom i drugima). Danas su to imena četiri hrvatske planine. Prema drugoj priči, Klek se zamjerio Perunu, koji ga je stao progoniti. Klek je bježeći posustao u ogulinskom kraju, gdje ga je Perun strijelom pogodio u nogu. Od boli i straha Klek je pao i skamenio se.

Poznati slovenski istraživač **Janez Vajkard Valvasor** (1641.-1693.) zabilježio je narodno vjerovanje stanovnika Ogulina: Za vrijeme olujnih noći, na samom vrhu Kleka u ponoć, skupljaju se vještice, vile planinkinje, vilenjaci iz cijelog svijeta. Njihovo kolo i vrisak dopiru do samog grada. Klečke vještice su optužene da kuhaju tajnovite trave i ulja, mažu se njima, lete na Klek ili jašu slugu do vrha. Satima plešu u kolu vještičje plesove, pustoše gostionice te usmrćuju muževe i proždiru djecu.

Danas na Kleku stoji tabla: „Dobro došli u carstvo klečkih vještica“, a moguće je i položiti vozački ispit iz vožnje na metli ili proći »Metloškolu« - školu letenja na metli te postati član Kluba klečkih vještica.

Priča broj 4: Kralj - botaničar

Grof Blagay, potomak hrvatske velikaške porodice, otkrio je tada novu vrstu biljke likovca, *Daphne blagayana*

Friedrich August II. (1797-1854) bio je saski kralj od 1836. pa sve

do svoje smrti. U njegovo doba, Sasko kraljevstvo imalo je 1,5 milijuna stanovnika. Glavni grad bio je Dresden, koji se danas nalazi u Njemačkoj. Iako je bio kralj, Friedrich August II. je bio i strastveni botaničar. To ga je odvelo na putovanja po brojnim europskim zemljama, među ostalim i Hrvatskom. Kralj se zainteresirao za hrvatsku floru nakon što je saznao da je **grof Blagay**, potomak hrvatske velikaške porodice, otkrio novu vrstu biljke likovca, *Daphne blagayana*. Biljka je otkrivena u blizini Ljubljane. Kralj je, osim posjeta Ljubljani, poduzeo i dva velika putovanja u Hrvatsku. U pratnji mnogih uglednih ličnosti, među ostalima i **bana Josipa Jelačića**, posjetio je Klek, Velebit, Biokovo, Učku, Krku, Pelješac, Crnu Goru itd. Tijekom tih putovanja **otkrivene su tri nove biljne vrste**: *Centaurea friderici augusti* iz Dalmacije, *Saxifraga friderici augusti* iz Crne Gore te *Pediularis friderici augusti* iz Istre. Osim značaja za botaniku, njegova putovanja proširila su glas o ljepoti hrvatskih planina i u nas, ali i u stranom svijetu.